

Kriz Bitecek mi?

Koray Çalışkan

koray.caliskan@boun.edu.tr

2008 Krizi'nde kurtulmak, kurtulma planlarının varolan hali nedeniyle mümkün olmayacak. Çözüm diye sunulanlar aslen semptom giderici efervesan iktisadi tabletler. Keynesgil reflekslerle atılmış impulsiv adımlar. Parayı ver, piyasalar rahatlasın, eski dengeye ulaşsın.

SORUN NE?

ABD emlak piyasasının çökmesi ve piyasanın devletleştirilmesi krizin nedeni değil göstergesiydi. Esas sorun finansal sermaye ile üretken sermaye arasındaki farkın erimesi. Lepinay tarafından Ecole des Mines Paris'te yazılan bir doktora tezi bu soruna 2005 yılında dikkat çekti. Varolan finansal araçlar matematik mühendisleri ve yatırımcılar tarafından düşünülüyor, üretiliyor ve pazarlanıyor. Bu araçların çoğu değer yaratımının süreceği varsayımı üzerinde yükseliyor. Bu araçların emtia değerinin ve eldeğişim frekansının artması, üretim sektöründeki emtianın ve üretim araçlarının göreceli değer kaybına paralel olarak gelişiyor. Tarım toplumundan sanayi toplumuna geçiş gibi bir dönüşüm bu. Pamuk ve iplik arasındaki fark nasıl açıldıysa, iplik ile finansal meta arasındaki fark açılıyor. Şu anda dünya GYMH'si 50-60 trilyon dolar civarında. Oysa Türev Piyasalarda el değıştiren değer 677 trilyon dolar. Yani dünyada yaşayan her bireyin üzerinde yaklaşık 101.000 dolar değer sorumluluğu var. Türev iktisadi sektör asli iktisadi sektörün 10 katını aşmış durumda.

FİNANSAL EMTİA

Bu yeni emtia üretken sermayenin ihtiyaçları nedeniyle ortaya çıktı. Üretim yapanların kendilerine hedge etme, yani garantiye alma dürtüsüyle ortaya çıkan vadeli ve opsiyon piyasalarında işlem gören finansal emtia, bir süre sonra türevi olduğu gerçekliği kontrol altına aldı. Finansal emtianın piyasa değeri hedge ettiği asli değeri defalarca aştı. Spekülatif hareket normalleşti.

Sanayiye bir tarafa bırakın, tarımsal emtianın dünya fiyatları dahi artık türev piyasaların spekülatif savruluşlarıyla belirleniyor. Bir kilo buğdayın marjinal faydası artık piyasaların itici gücü değil. Yani buğday arz ve talebi buğday ihtiyacına göre şekillenmiyor. Türevlerden para kazanma hırsları neo-klasik reel emtia piyasalarının bile işlemlerini engelliyor.

Buğday vadeli ve opsiyonu ticareti yapanların ortada buğday olduğu sürece ekmeğin buğdaydan yapıldığını bilmelerine gerek yok.

BİLMESELER NE OLUR?

Olan olur. Asıl ile tezahürün birbirine girdiği dünyada, tezahürün asli olana karşılık gelmediği hissedildiği an piyasalar çöker. Ama yanlarında yalnızca finansal sermayeyi değil, üretken sermaye bazlı sektörleri de aşağı çekerler. Yani buğday vadeli kontratları sıfırlanırsa buğday yetişmez. Buğday yetiştiren şirket, iplik eğiren şirket, araba yapan şirket, finansal araç satan şirket hepsi durur. Bu noktada işlemeye devam eden tek çark yeniden üretimi şirket mantığı dışında örgütlenmiş sektörlerdir.

Bu nedenle toplumlar hayatlarını şirket sisteminin ne kadar dışına çıkarırlarsa krizleri o kadar kontrol ederler, onlardan korunurlar. Bu sektörlerin içinde bir tanesi diğer hepsinden önemli.

GIDA

Ekmeğin buğdaydan yapıldığını unutanlar, hayatta kalmak için gıdaya ihtiyaç duyduklarını da sıklıkla unuttur. Gıda üretim ve değişim zincirleri şirketleşmiş toplumlar köylü tarımı yapan toplumlara göre daha geridir. Gıda güvenlikleri, egemenlikleri ve kaliteleri düşüktür. Çünkü şirketler battığı an, tarımsal üretim durur. Ancak köylü kendini yeniden üretecek kapasiteye sahipse gıda üretimi de devam eder. Bu nedenle kriz dönemleri iktisaden bizim ABD'den daha ileri olduğumuzu görmemize yardım eder. Ama bu avantajımızı hızla kaybediyoruz. Öncelikle bunu farketmeyerek, bankacıların damak şaklatmalarını alkışlayarak.

YAPILMASI GEREKEN

Banka kurtarmaktan ve zenginlere kamu parasını vermekten imtina etmeliyiz. İflas ettirilen yüzbinlerce köylü dururken, bu ülkenin en reel sektörü batarken, neoliberal duygusallıkla aman şirketleri kurtaralım demek, yangına benzin sıkmaya benzer.

İstedığınız kadar para yatırın, bizi de kendinizi de batırmaya bir adım daha yaklaşsınız. Bu kriz parayla çözülmez. Ertelenir. Para vererek ayağa kalkamayacak duruma geldiğimizde durumu tasvir bile etmek istemiyorum.

Şirketleri nasıl kurtaracağımıza değil onlardan nasıl kurtulacağımıza kafa yormalıyız. Amacımız eşit, müreffeh ve özgür bir dünyaysa.